

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

katedra psychologie

Bakalářská práce

**Etnická identita Rusů (včetně Lipovců)
v Rumunsku**

Kristina Nesterenko

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Kristina Nesterenko

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Etnická identita Rusů (včetně Lipovců) v Rumunsku

Název anglicky

Ethnic identity of Russians (including Lipovans) in Romania

Cíle práce

Cílem práce je pomocí dvou pohledů (menšiny na majoritu a majority na menšinu) odpovědět na hlavní výzkumnou otázku a podotázky:

Jak si Rusové v Rumunsku (včetně Lipovců) zachovávají kulturní tradice a etnickou identitu ?

Jak se jim daří dodržovat jazyk?

Jaké bylo nejlepší a nejhorší období pro tuto minoritu z hlediska jejich vlastního pohledu?

Za koho sami sebe Rusové považují: za Rusy, nebo za Lipovce, nebo je to pro ně zcela totožné ?

Jak se liší situace na vesnicích s malým počtem Lipovců a ve velkých městech?

Dělí na skupiny uvnitř své komunity, tvoří nějaké sekty?

Úkolem práce je vytvořit konkrétní obraz života zkoumané minority v Rumunsku: porovnat skutečnou situaci s minulým obdobím a představit historický vývoj a proměny ruské menšiny, dále pak zjistit, co tvoří výjimečnost této komunity a popsat kulturní specifika Rusů (včetně Lipovců) v Rumunsku.

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků střednědobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žije ruská menšina. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje.

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Doporučené zdroje informací

- ASLAN, Ednan. Migrace a kulturní konflikty. Vyd. 1. Editor Harald Christian Scheu. Praha: Auditorium, 2011, 322 s. ISBN 978-80-87284-07-0.
- GELLNER, Ernest André. Nacionalismus. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, c2003, 133 s. ISBN 80-732-5023-3.
- HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 45. sv. ISBN 978-807-4190-100.
- NIKOL'SKIJ, Nikolaj. Istorija ruskoj cerkvi. Moskva: Izdat. Ast, 2004. ISBN 51-702-3114-8.
- ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace. Vyd. 2., Ve SLONU 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 215 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 43. ISBN 978-80-86429-83-0.
- VOLKOV, N. N. Sekta skopcov. Leningrad: Priboj, 1931, 144 s.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 09. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Etnická identita Rusů (včetně Lipovců) v Rumunsku“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 13.03.2015 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za vedení bakalářské práce a za prvotní impuls, který vedl k výzkumu etnické minority Lipovců. Dále děkuji všem mým respondentům za jejich čas, který mi věnovali, a jejich cenné výpovědi- obzvlášť pak rodině Suhových, především Ioanovi za ochotnou spolupráci.

Etnická identita Rusů (včetně Lipovců) v Rumunsku

Ethnic identity of Russians (including Lipovans) in Romania

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá situací ruské (lipovské) minority v Rumunsku. Je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zaměřena na vysvětlení základních pojmů spojených s problematikou soužití etnických minorit s většinovými společnostmi a zároveň odkazuje na postavení Lipovců v Rumunsku.

Praktická část je založena na vlastním výzkumu této etnické minority v terénu a je věnovaná lingvistické situaci Lipovců, jejich etnickému povědomí a náboženství. Tato část práce kategorizuje ruské obyvatelstvo na generační a lokační skupiny s cílem porovnat jejich jazykovou znalost, vztah k náboženství a etnické povědomí.

Summary

This thesis deals with situation of Russian (Lipovan) minority in Romania. It is divided into theoretical and practical parts. The theoretical part is focused on explaining basic terms connected with the problems of coexistence ethnic minorities with dominant societies and at the same time referring to the Lipovans status in Romania.

Practical part is based on a personal research of this minority and devoted linguistic situation of Lipovans, their ethnic awareness and religion. This part categorizes Russian population in gender and location groups with the aim of comparison their language knowledges, attitudes to religion, and ethnic awarenesses.

Klíčová slova: menšina, ruská komunita, Rumunsko, etnicita, starověrci, kulturní identita, jazyk

Keywords: minority, Russian community, Romania, ethnic, oldbelievers, cultural identity, language

OBSAH:

1. ÚVOD	3
2. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÁ OTÁZKA	5
3. METODOLOGIE	6
3.1 ADEKVACE METOD.....	7
3.2 LOKALIZACE VÝZKUMU.....	8
3.3 TERÉNNÍ VÝZKUM.....	9
4. LITERÁRNÍ REŠERŠE	10
5. TEORETICKÁ ČÁST	12
5.1 ETNICKÁ IDENTITA.....	12
5.1.1 <i>Symboly</i>	13
5.1.2 <i>Národní slavnosti</i>	15
5.1.3 <i>Role jazyka</i>	18
5.2 MENŠINY A STÁT.....	19
5.2.1 <i>Práva menšin</i>	19
5.2.2 <i>Kulturní konflikt</i>	22
5.3 HISTORICKÉ POZADÍ LIPOVCŮ.....	24
5.4 TRANSFORMACE IDENTITY.....	25
6. PRAKTICKÁ ČÁST	27
6.1 SKUPINY LIPOVCŮ.....	27
6.1.1 <i>Popovci a bezpopovci</i>	27
6.1.2 <i>Chatnici</i>	28
6.1.3 <i>Skopci</i>	28
6.1.4 <i>Molokané</i>	29
6.2 ETNICKÁ IDENTITA.....	29
6.2.1 <i>Jazyková situace</i>	29
6.2.2 <i>Svátky a tradice</i>	32
6.2.3 <i>Národnost</i>	34
6.3 NEJLEPŠÍ A NEJHORŠÍ OBDOBÍ PRO MINORITU.....	34
6.3.1 <i>Období druhé světové války</i>	35
6.3.2 <i>Období komunismu</i>	35
6.3.3 <i>Současná doba</i>	35
6.4 SROVNÁVACÍ ANALÝZA MEZI VESNICEMI.....	36
6.4.1 <i>Mahmudia</i>	36
6.4.2 <i>Slava Cercheza</i>	36
6.4.3 <i>Slava Rusia</i>	37
6.5 GENERAČNÍ ROZDĚLENÍ LIPOVCŮ.....	37
7. ZÁVĚR	39
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	41
PŘÍLOHY	44

1.Úvod

Tato práce je věnovaná problematice koexistence malých národů s většinovými společnostmi. Jako detailní ukázka této problematiky slouží případová studie týkající se Rusů v Rumunsku, zachování jejich kultury, revitalizace jazyka i právního postavení. Malé etnické menšiny často asimilují a zanikají, s nimi zanikají i výjimečné kulturní prvky a jazyk, které můžeme považovat za kulturní dědictví. Podpora od státu je důležitá při výchově etnického povědomí. Různé druhy institucionálních programů mohou zvětšit motivaci a zájem příslušníků určitého etnika zachovávat svou kulturu a jazyk.

V Rumunsku žije podle různých odhadů 35-100 tisíc Lipovců. Lipovci jsou ruští starověrci, kteří tvoří etnickou skupinu Rusů a zároveň jsou představiteli náboženského a společenského hnutí, které se oddělilo od ruské pravoslavné církve v letech 1666-1667. Přestože se Lipovci přestěhovali na území Rumunska již na konci 17. a začátkem 18. století po církevních reformách patriarchy Nikona, dokázali zachránit svou tradiční kulturu, mateřský jazyk a svůj vlastní vztah k náboženství v podmínkách soužití s dominantním etnikem.

V současnosti existuje problém zachránění původních archaických vlastností založených na náboženství Lipovců a jejich převzetí kulturních prvků od cizích kultur. Tato práce přibližuje význam a snahy zachování identity Lipovců ve vesnicích, kde žijí staroobřadníci, nacházející se v cizojazyčném a jinoetnickém prostředí.

V metodologické části bakalářské práce jsou uvedené použité metody sběru dat a důraz je kladen především na vlastní výzkum založený na osobní zkušenosti pobytu v terénu, který byl realizován v místě s převládajícím počtem lipovského obyvatelstva, v historické oblasti Rumunska - Dobrudže.

Kapitola 5 se věnuje terminologii, o kterou se tato práce opírá, vymezuje pojmy jako etnická identita, jazyková revitalizace, popisuje vztah mezi státem a menšinami. Závěr této kapitoly se zabývá historickým pozadím Lipovců (původ, motivy migrace, vztah k náboženství).

Další kapitola je věnovaná praktické části, která chce odpovědět na výzkumnou otázku o zachování kulturních tradic a jazyka Lipovců. Důraz tohoto výzkumu je kladen na

vymezení etnické identity Lipovců, způsoby zachování jejich kulturních prvků, diferenciaci podle lokace a vztahu k náboženství. Základní idejí práce je vysvětlit představu Lipovců o světě, jejich obraz myšlení, který je ovlivněn kulturou a propojen s jazykem.

2. Cíl práce a výzkumná otázka

Cílem práce je odpovědět na výzkumnou otázku a vytvořit konkrétní obraz Rusů (Lipovců) v Rumunsku, porovnat skutečnou situaci s minulým obdobím a představit historický vývoj a jeho vliv na menšinu. Hlavním úkolem je zjistit, co tvoří výjimečnost této komunity a popsat kulturní specifika Rusů v Rumunsku.

Výzkumná otázka:

Jak si zachovávají kulturní tradice a etnickou identitu Rusové v Rumunsku?

1. Jak se jim daří dodržovat jazyk?
2. Jaké bylo nejlepší a nejhorší období pro minoritu?
3. Za koho sami sebe Rusové považují: za Rusy, nebo za Lipovce, nebo je to pro ně zcela totožné?
4. Jak se mezi sebou liší vesnice s malým počtem Lipovců s vesnicemi, kde Lipovci tvoří majoritu (příp. jaká je situace ve velkých městech)?
5. Zjistit, jestli se dělí na skupiny uvnitř své komunity, mají-li nějaké sekty?

3. Metodologie

Práce je z metodologického hlediska rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část vychází z odborné literatury a je věnovaná obecné problematice integrace, zachování jazyka a kultury a právnímu postavení etnických menšin.

Druhá část je praktická a je založená na kvalitativních metodách sběru dat, která byla získaná během terénního výzkumu v Rumunsku v okolí města Tulcea v rámci projektu Pestrá Evropa. Mezi použité metody (a techniky) lze zařadit:

- pozorování a semistandardizovaný rozhovor při terénním výzkumu v Rumunsku
- doplňující informace od lipovských respondentů v Rumunsku prostřednictvím elektronické komunikace¹
- studium tematické literatury
- analýza a syntéza získaných dat

Získané údaje se opírají o kvantitativní sekundární data, jako jsou statistická informace o počtu obyvatelstva a procentuální statistika o náboženském vyznání.

Záměrem pozorování se stalo generační a lokační rozdělení Lipovců. Generační rozdělení se pohybuje mezi skupinami do 25 let, druhá skupina je do 50 let a poslední zahrnuje lidi staršího věku. Lokační rozdělení se soustřeďuje kolem tří vesnic: Mahmudia, Slava Rusia a Slava Cercheza. Byly vybrány právě tyto tři kvůli porovnání Lipovců na vesnici s malým počtem lipovského obyvatelstva, na vesnici s polovičním počtem a s převládajícím množstvím obyvatel.

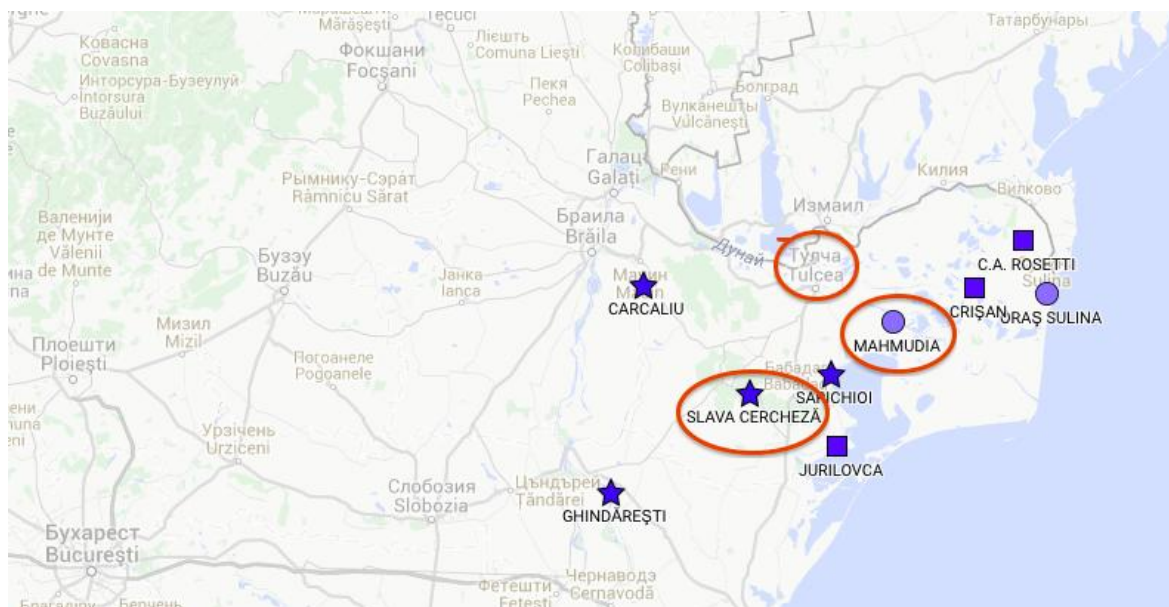
Jako vesnici s malým počtem Lipovců byla vybrána Mahmudia s relativním počtem Rusů pohybujícím se mezi 10 až 18 %, pro výzkum Lipovců s polovičním obyvatelstvem posloužila vesnice Slava Rusa, kde žije Rusů přibližně do 40 % a poslední byla vesnice Slava Cercheza s 95 % obyvatelstva.²

Níže je uvedena mapa, na které jsou vyznačeny vesnice podle počtu lipovského

¹ Přes facebook a skype

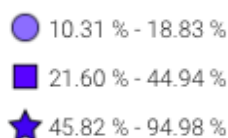
² Structura Etno-demografică a României. *Centrul de resurse pentru diversitate etnoculturala* [online]. 2002 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: http://www.edrc.ro/recensamant.jsp?regiune_id=503&judet_id=761&localitate_id=762

obyvatelstva.

Obrázek 1. Počet Lipovců ve vesnicích

Procentuální počet Lipovců:

Zdroj: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=zfbVZrirghvo.kpssruON30dE>

3.1 Adekvace metod

Mezi závažné problémy kvantitativní metody lze zařadit menší množství literatury o lipovské minoritě. Bylo nalezeno jen několik krátkých článků v ruském jazyce, které souvisejí pouze velmi málo s výzkumnou otázkou.

Hlavní nevýhodou kvalitativního výzkumu byla subjektivita dotazovaných, často dotazovaní reprezentovali svoje mínění jako fakta. Ve většině případů byla tato fakta od sebe odlišná. Za druhé lze zařadit nemožnost zobecnění výsledků výzkumu na celou populaci. Další nevýhodou se stala časová náročnost. Cesta do každé vesnici trvala hodiny a každá návštěva byla časově náročná, i když všechny schůzky byly předem

domluvené a uskutečnily se za pomoci auta, které bylo poskytnuto informátorem a zároveň i dotazovaným.

Mezi výhody terénního výzkumu lze uvést absenci jazykové bariéry. Mládež skvěle umí anglický jazyk, starší mluví ideální ruštinou nebo s použitím staroslovanských slov. Další výhodou se stal hodný informátor, který poskytl všechny kontakty a domluvil se o všech schůzkách i s bývalým starostou města.

3.2 Lokalizace výzkumu

Na přiložené mapě je znázorněno místo terénního výzkumu. Mapa reflektuje oblast Dobroudža.

Obrázek 2. Dobrudža/Dobrogea

zdroj: <https://romaniadacia.wordpress.com/regions/dobrogea/>

3.3 Terénní výzkum

Terénní výzkum se odehrával v červnu 2014 v rámci projektu Pestrá Evropa po dobu 8 dnů. První kontakt s informátorem proběhl přes ruskou sociální síť vkontakte. Informátorem je mladý student Ioan Suhov, který má ruského otce. Ioan projevil zájem o poznání svých kořenů a poskytnul hodně kontaktů na příslušníky dané minority. Následně vystupoval jako operátor. Všechna data z terénního výzkumu včetně videa jsou v archivech výzkumníka.

Pro přehlednost byla o dotazovaných sestavena následující tabulka:

Tabulka 1. Pasportizační údaje

Jméno	Údaje	Lokace
Ioan Suhov	Student, 16 let	Tulcea
Vasilij Suhov	otec Ioana, architekt	Tulcea
Anna Suhova	maminka Vasilije	Tulcea
Irina	zpěvačka	Slava Cercheza
Paša	děchodkyně	Slava Rusia
Kornelij	duchovní otec	Tulcea
Doriment	duchovní otec	Mahmudia
Kornej	jáhen	Tulcea
Pimon	pracovník	Tulcea
Andrej Ampleev	zástupce komunity	Tulcea
Aksinja	obyvatelkyně vesnice	Mahmudia

Zdroj: vlastní zpracování

4. Literární rešerše

Etnickou identitou se zabývá například Leoš Šatava ve své knize *Jazyk a identita etnických menšin*. Za hlavní znak etnické identity považuje jazyk a svou knihu věnuje jazykové situaci malých etnik ve většinové společnosti, uvádí důvody a druhy revitalizace jazyků, zdůrazňuje důležitost obrany malých etnik proti asimilaci.

Problematikou etnického povědomí se zabývá Thomas Eriksen ve svém díle *Etnicita a nacionalismus*. Tato kniha je věnovaná vzniku etnických identit, vztahům mezi dominantními společnostmi a menšinovými skupinami od úplné asimilace menšin až do jejich odchodu. Eriksen uvádí příklady států, kde etnicita jednotlivce je spojená s jeho postavením v společnosti, jako např. na Mauriciu je práce tradičně rozdělována na základě etnicity nebo ve Rwandě v roce 1994 přežití záviselo na etnické identitě.

Právním postavením malých etnik se zabývali Ivo Pospíšil a Herald Scheu. Poslední ve své knize *Právní postavení náboženských menšin* popisuje soužití příslušníků různých náboženství, jejich status a dokumenty zaručující svobodu víry. Jiná publikace Heralda Scheua *Migrace a kulturní konflikty* udává informace o problémech soužití majoritních společností a minorit, autor uvádí příklady kulturních konfliktů nastávajících v důsledku migračních procesů, jako je např. účast muslimských dívek na povinných kurzech plavání, muslimský šátek v zubařské ordinaci.

Hlavním zdrojem informací z historie Lipovců byl odborný článek z databázi EBSCO *Russian old believers and edinovertsy in Estonia and their monasteries, churches and houses of worship*³, který nabízí informace o rozkolu ruských církví v 17. století a názory starověrců. Autor popisuje okolnosti, které zformovaly jejich pozice a důvody stěhování. Jaanus Plaat klade důraz na vztahy mezi starověrci a reformátory a především na situace starověrců v době existence Sovětského svazu.

Nejvíce prostoru z hlediska kultury, náboženství a zvyků je věnováno na internetové stránce lipovské společnosti v Rumunsku *Lipovan russians community in Romania*⁴,

³ Plaat, Jaanus. Russian old believers and edinovertsy in Estonia and their monasteries, churches and houses of worship. *Regional Review/Regionalais Zinojums*. 2011, Issue 7, p. 79-92. 14p. Dostupné přes databázi EBSCO.

⁴ *Lipovan Russians community in Romania*. [online] crlr.ro © 2015 [cit.16.02.2015] dostupné z: <<http://www.crlr.ro/religion.html>. >

kde čtenář může najít informace o zaměstnání starověrců: „*mezi nejpoblárnější povolání patří malování ikon v byzantském stylu a mezi zapomenuté, ale doposud existující povolání patří lodní stavitelství*“ oděvnictví, architektura a dokonce i lahůdkářství, například zde můžeme najít recepty na přípravu boršče nebo tradičních palačinek. Autoři se zde věnují i popisu parních lázní, kterým připisují velký význam.

Vliv Lipovců na majoritní společnost, jejich podstatu ve většinové společnosti popsal poradce poslance parlamentu Rumunska Lipovec Fanika Ivanov ve svém článku *Rumunsko: z historie ruských Lipovců*⁵. Autor uvedl jména významných sportovců a dokonce i jméno olympijského vítěze: „*Už dlouhou dobu Lipovci reprezentují Rumunsko na mezinárodních soutěžích a nejsou hrdostí jen pro Lipovce samotné, ale pro celý stát*“ – s národní sebeúctou popsal úspěch Lipovců v politickém životě. Autor vysvětluje náboženskou pozici starověrců v současnosti: „*Nejsme jen část ruského patriarchátu, ale máme i vlastní metropolity*“.

Vznik pojmu starověrci popisuje Nikolaj Nikolský ve svém díle *Historie ruské církve*. Autor uvádí obecnou informaci o reformě patriarchy Nikona a rozdělení církví na novověrce a starověrce.

Povahou a motivy patriarchy Nikona a důsledky jeho novot v 17. století se zabýval Milan Švankmajer ve své knize *Dějiny Ruska*. Dospěl k tomu, že Nikon byl prchlivý a světsky založený patriarcha: „*sám jako světský kníže než jako duchovní pastýř*“. Švankmajer popsal Nikona jako ctižádostivého člověka, jehož motivy spočívaly pouze v nadřazení autority a rozšíření majetku.

⁵. *Rumunsko: z historie ruských Lipovan*. Stranitsy prošlogo (Страницы прошлого) [online] IVANOV, Fanika. Dostupné z <http://www.info.jinr.ru/~jinrmag/win/2002/5/rym5.htm>

5. Teoretická část

V této kapitole jsou představeny důležité literární publikace související s problematikou výzkumné otázky. Následně jsou vymezené termíny, o které se tato práce opírá. Poslední podkapitola je věnovaná samotné lipovské minoritě, jejímu původu a důvodům migrace.

5.1 Etnická identita

*„Každá kultura se rozvíjí díky vzájemným výměnám s jinými kulturami.
Musí však klást určitý odpor,
jinak by záhy neměla nic specifického, co by mohla směřovat.“*

Claude Lévi-Strauss

Etnická identita je souborem vzájemně propojených kulturních jevů a postojů, z nichž některé jsou v kultuře udržovány skrytě, jiné slouží veřejně jako symboly.⁶ Za jednu z podob kolektivní identity považujeme etnickou identitu neboli etnicitu.

Termín etnická menšina je obvykle spojován s entitami bez státního území, zatímco národnostní menšina je spjata s působením příslušníků národů disponujících teritoriem, resp. národním státem, kteří jsou však trvale usazeni mimo toto území.⁷ Etnické skupiny žádají uznání a kulturní práva, vládu nad státem nepožadují.⁸

„Etnická skupina početně slabší než zbytek obyvatelstva státu, nacházející se v nedominantním postavení, jejíž příslušníci coby občané daného státního útvaru mají etnické náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva a vykazují byt pouze implicitně, smysl pro soudržnost zaměřený na uchování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.“ Capotorti (1979:96)⁹

⁶ MURPHY, R. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. s. 38

⁷ POSPÍŠIL, I. *Práva národnostních menšin*, Praha: 2006, s. 21

⁸ ERIKSEN, T. *Etnicita a nacionalismus*, Praha: 2012, s. 68

⁹ ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin*, s. 32

Eriksen rozlišuje pět druhů etnických skupin:

A. Moderní přistěhovalci. Kategorie zahrnuje imigranty neevropského původu v evropských městech. Výzkum imigrantů se zabývá problémy adaptace, etnickou diskriminací, rasismem.

B. Domorodé obyvatelstvo. Označuje původní obyvatele daného teritoria, kteří v zásadě nedisponují politickou mocí a jsou jen částečně integrováni do struktur dominantního národního státu.

C. Proto národy. Jde o skupiny vedené politickými lídry, kteří proklamují nárok na vlastní národní stát a odmítají žít pod nadvládou jiných.

D. Etnické skupiny v plurálních společnostech. Označují státy vzniklé v průběhu kolonialismu a obývané kulturně heterogenními populacemi.

E. Postotrokářské menšiny. Potomci otroků, povětšinou v Novém světě.¹⁰

Lipovce je možné částečně zařadit do skupiny *etnické skupiny v plurálních společnostech* kvůli tomu, že žijí v heterogenním okolí, a částečně do skupiny *proto národy*, protože byly vedené z Ruska v 17. století určitou idejí a měli konkrétní požadavky na uznání jejich víry.

Manning Nash navrhuje jako nejmenší společný jmenovatel všech etnických skupin metafory „postele, krve a kultu“. Rozumí tím to, že všechny etnické skupiny se považují za biologicky sebereprodukcující a endogamní, mají ideologii společného původu a sdílejí společné náboženství.¹¹

U menšinových etnických populací se mnohdy v rozsáhlejší míře než u velkých státních národů setkáme s potřebou sebeidentifikačních znaků, symbolů či atributů.¹²

5.1.1 Symboly

Etnická symbolika odkazující ke starobylému jazyku, náboženství hraje v udržování etnické identity stěžejní roli.

Komunikace a sociální interakce napříč skupinou, která je početná, že se její členové nemohou osobně setkávat, je závislá na využívání symbolů. Vzájemnou znalost zvyků,

¹⁰ ERIKSEN, T. *Etnicita a nacionalismus*, Praha: 2012, s. 38

¹¹ Tamtéž s. 69

¹² ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin*, s. 83

symbolů a minulých událostí považoval Karl Deutsch za základní faktory, které umožňovaly příslušníkům národa komunikovat navzájem intenzivněji než s příslušníky jiných národních pospolitostí.¹³

Hroch považuje symbol za faktor pomáhající šířit národní identitu a uvádí podoby symbolů: ikonografické symboliky, pomníky, zobrazení národní minulosti v malířství. Masově účinnější byla zjednodušená ikonografická symbolika, která využívala symbolů stávající či historické státnosti, národních světců či stylizovaných postav národní mytologie.¹⁴

Lipovská symbolika je založená především na náboženství, protože výjimečnost této minority vychází právě z religiózních motivů. Clifford Geertz vymezuje pojem náboženství jako 1. systém symbolů, které 2. v lidech ustavují silné, pronikavé a dlouhotrvající nálady a motivace tím, že 3. formulují pojmy obecného řádu bytí a 4. obdařují tyto pojmy takovým nádechem skutečnosti, že 5. se tyto nálady a motivace zdají jedinečně realistické.¹⁵

Mezi lipovské symboly lze zařadit ikony, které malují sami Lipovci, a tím se liší od novoobřadníků. Druhým symbolem je tradiční oblečení. Ženy si před vstupem do chrámu musí pokrýt hlavu kapesníkem. Sukně (většinou barevná) by měla být dlouhá a široká s osobitým pestrobarevným pásem ze srsti. Také nosí halenku s dlouhými rukávy. Vdaná žena musí mít vlasy spletené do dvou copů a nosit «kičku»¹⁶, naopak svobodná žena má jeden cop, do kterého vplétá barevné stužky. Svrchní části oblečení mohou být ze stejného materiálu, ze kterého se šila sukně. Starší ženy chodí do kostela s «lestovkou»¹⁷. Muži musí nosit do kostela košili s dlouhými rukávy, která je převázaná pásem, a dlouhé kalhoty.

Závislost člověka na symbolech a symbolických systémech je natolik silná, že je naprosto rozhodující pro jeho životaschopnost. Clifford Geertz

¹³ HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody*, Praha: 2011, s. 238

¹⁴ HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody*, Praha: 2011, s. 240

¹⁵ GEERTZ, C. *Interpretace kultur*, Praha: 2000, s. 106

¹⁶ starobylá ruská ženská pokrývka hlavy

¹⁷ speciální růženec staroobřadců

5.1.2 Národní slavnosti

Jana Karlová považuje národní slavnosti za mechanismus obnovení životních sil. Ze svátečního chaosu se potom v nové síle opět rodí všední lidský svět se svými pravidly a normami. V principu je to svět stále tentýž, ale co do energie, prožitků, znalostí, kvalit, sociálních rolí a vztahů bude něčím novým.¹⁸

Miroslav Hroch dělí slavnosti na:

1. navazující na starší tradici náboženských oslav
2. připomínky významných událostí národních dějin
3. výročí osobností života
4. pohřby národních velikánů
5. politické mítinky
6. vojenské slavnosti

Slavnosti v malých lokálních pospolitostech se obvykle vyznačují vyšší mírou sdílení ve smyslu společného prožitku, bezprostřední a zacílené komunikace mezi účastníky a vztahem slavnosti ke komunitě jako celku.¹⁹

Jana Karlová specifikuje odlišnost lokálních kultur²⁰, které nabízejí celou řadu tradičně koncipovaných stabilizačních mechanismů, které bývají nejpozitivněji hodnoceny těmi, kteří do tohoto prostředí tak docela nepatří. Lokální kultury jsou ze své podstaty svázané s místním společenstvím, materiálně i symbolicky zakořeněny v místě a krajině. Komunita je nositelem identity, tradic, paměti, lokálního světonázoru.²¹

Venkovské obyvatelstvo je charakteristické tím, že lidi mají velmi silné kolektivní vědomí, nejsou individualizovaní. Chodí se do jednoho kostela, modlí se k jednomu Bohu, všichni se znají. Emil Durkheim pojmenoval tento tradiční typ společností s mechanickou solidaritou fungující na principu podobnosti, zavedených dílčích společenských struktur, intenzivního kolektivního vědomí.

Lipovci kladou důraz na náboženské slavnosti a především na vesnicích, kde zachovávat

¹⁸ KARLOVÁ, J. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, Praha: 2013, s. 41

¹⁹ tamtéž, s. 63

²⁰ užíváme k označení jedinečného systému, vyznačujícím se fyzicky či symbolicky stanovenými prostorovými hranicemi; neoddělitelně souvisí s lokálním společenstvím vykazujícím relativně funkční síť bezprostředních vztahů, specifický vztah k veřejnému prostoru. Do značné míry se takový systém překrývá s běžně užívaným pojmem vesnice.

²¹ KARLOVÁ, J. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, Praha: 2013, s. 55

tradice je mnohem snadnější. Právě tyto lokální kultury v Rumunsku zachovávají své etnické prvky, národní symboly a slavnosti.

K lipovským národním slavnostem lze přidat náboženské oslavy, jako je svátek Tří králů, konající se 18. ledna. Tento svátek je založen na ponoření do vody, a to buď do řeky nebo do jakékoliv jiné vodní nádrže, která je v tento den považována za posvěcenou. Druhý příklad náboženských oslav je oslava tří svatých: Grigorije, Bogoslova a Ioana, která se koná v noci mezi 11. a 12. únorem a demonstruje stejné postavení všech tří svatých. Dalším příkladem mohou být Velikonoce zasvěcené zmrtvýchvstání Ježíše. Mezi hlavní tradice patří velikonoční vigilie, velikonoční pozdrav²², velikonoční oheň²³, jídlo, křížová cesta²⁴ a zvonkohra.

Ke slavnostem patřil také rituál, který zajišťoval, demonstroval, že jedinec přejímá mýtem strukturovanou příslušnost k národní pospolitosti. V rituálu se posiloval vztah jedince k národu a jeho minulosti. Rituály působily emocionálně a vyvolávaly pocit sounáležitosti.²⁵ Rituál hraje velkou roli v pohledu lidí na svět. Budil ve svém díle *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie* popisuje rozdíl mezi archaickým myšlením a myšlením moderní civilizace.²⁶ Na jedné straně je kosmizovaný neboli obydlený a organizovaný prostor, na druhé straně, vně tohoto důvěrného prostoru, je neznámá a obávaná oblast démonů, strašidel, mrtvých, jedním slovem chaos, smrt.²⁷ Tradiční kultury jsou významné svou představou tří kosmických oblastí, jimiž jsou Nebe, Země a Peklo. Právě prostřednictvím rituálů se člověk kontaktuje s božstvem. Pokud rituál změním, pak tuto komunikaci přerušíme, dorozumění s posvátným se stane nemožným a život pozbyde smyslu.

Moderní společnost je založena na rituálním pluralismu, vztah k Bohu není dán konkrétní formou rituálu, ale aktem víry - symbolický systém. Rituální absolutismus staroobřadců - ikonický rituální systém. Ikony jsou znaky, jejichž text je prototypem, který tradice chrání před změnou. Znaky jsou nezávislé na prototypu.

²² Spojen s trojitým polibkem na tvář a slovy „Kristus vstal z mrtvých!“ Odpovědí pak je: „Opravdu vstal z mrtvých!“

²³ Symbol Božího světla

²⁴ začíná o půlnoci vedle chrámu, provázená písničkami

²⁵ HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody*, Praha: 2011, s. 248

²⁶ BUDIL, I. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*, Praha: 1998, s. 177

²⁷ ELIADE, M. *Obrazy a symboly*, Brno: 2004, s. 36

Rituál se odlišoval od ostatních lidských aktivit tím, že představoval opakování původní činnosti bohů na počátku času, každý rituál má svůj božský model, který se při obřadu zpřítomňuje. Rituál je časové zpřítomnění mýtické, archetypální události. Někdy obřady pozbyly původního náboženského významu a staly se tradičními festivaly a slavnostmi. V takovém případě hovoříme o koruptelách, sekularizovaných rituálech, které pozbyly původní funkce. Archaický člověk nepovažoval svět, který jej obklopoval, za jedinou skutečnost, ale byl přesvědčen o existenci jiné, vyšší reality. Duše podle něho byla nehmotná a on ji stavěl do protikladu vůči materiálnímu tělu.²⁸

Dříve se Lipovci obraceli ke speciálním obřadům v různých periodách, třeba v době sucha, aby začal déšť. „*Když jsme byli dětmi, a bylo velké sucho, chodili jsme s babičkami, rodiči na mohylu, tam jsme se modlili a dělali jsme paparudu*²⁹, jak Rumuni tomu říkají *paparuda*. *Dělali jsme jakoby člověka z různých hadrů a pak poléváli jsme se navzájem, po několika dnech začínalo pršet a byli jsme šťastní, že nám pomohla naše paparuda.*“ - Marfa.³⁰

„*Poprvé jsme soupeřili s Rumuny, jestli je naše modlitba efektivnější než jejich paparuda, nebo ne. A pak už jsme převzali i jejich paparudu a chodili jsme spolu na tu mohylu.*“ - Matrena.

Jestli bylo velmi větrno, Lipovci říkali, že je to kvůli tomu, že někdo spáchal sebevraždu. „*Moje babička mi vyprávěla, že jednou jeden muž na vesnici spáchal sebevraždu a celý rok bylo větrno, tak oni museli ho vykopat a vrhnout tělo do Dunaje.*“ - Marfa.³¹

Jazyk je také důležitým atributem identity a je hlavním prostředkem sociálního života nezbytným pro všechny společnosti z hlediska vývoje a uchování kultury.³²

²⁸ BUDIL, I. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*, Praha: 1998, s. 177

²⁹ (rum. Paparudă) obřad spojený s vyvoláváním deště, převzatý od Rumunů

³⁰ *Russkie staroobryadci jazyk, kultura, istoria*, Čeboksary: 2008, s. 155

³¹ Tamtéž, s. 160

³² MURPHY, R. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. s. 38

5.1.3 Role jazyka

Jazyková asimilace je jevem starým, který zaznamenal ve 20. století trend posunu, tj. přerušování mezigenerační štafety, pokud jde o předávání jazyka nejmladším generacím. Asimilační procesy intenzivně působí a mohou vyústit do několika podob:

1. Nahrazení kulturně agresivnější populace
2. Vyhoštění do nevýznamných funkcí
3. Silné ovlivnění především ve slovní zásobě
4. Ztráta svých rysů, jazyk se stane imitací jazyka agresivnější populace.³³

Postupná eroze jazyka může vyústit i v situaci, kdy dochází k omezení slovní zásoby a gramatické nejistotě - v takovém případě se hovoří o semi speakers.

Míšení jazyků a volné přecházení mezi nimi se nazývá code switching, někteří lingvisté považují smíšené jazyky za osobou kategorii, jejich významným znakem je kombinace gramatiky jednoho jazyka s lexikální zásobou druhého. Hlavní obtíže menšin spočívají v neznalosti státního jazyka a analfabetismu - neschopnosti číst a psát v rodném jazyce.³⁴

„Pokud má přetrvání jazyka cenu, nejlepší věcí, kterou je možno dělat, je posilování motivace hovořících.“ (Winter 1993, 314)

Pro přetrvání každé etnické pospolitosti je rozhodující zájem členů zůstat nadále svébytným celkem s osobitou kulturou a jazykem. Tento faktor je možno nazývat vitalitou. H. Gilese prosadil model etnojazykové vitality, kde hlavními komponenty jsou status, demografické faktory a institucionální podpora.³⁵

³³ ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin*, s. 40

³⁴ tamtéž, s. 43

³⁵ ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin*, s. 63

Etnojazyková vitalita

<u>Status</u>	<u>Demografické faktory</u>	<u>Institucionální podpora</u>
Ekonomický	<i>rozšíření:</i>	<i>formální/ neformální</i>
Společenský	koncentrace v etnickém teritoriu	masmédia
Sociohistorický	podíl	školství
Jazykový	<i>počty</i>	státní úřady
Vnitřní/vnější	absolutní porodnost	průmysl
	smíšené manželství	náboženství
	emigrace	kultura
	imigrace	politika

(Giles, Bourhis, Taylor, 1977)³⁶

Lipovci v Rumunsku mají tendence k jazykové asimilaci s většinovou společností. Mládež většinou nemá motivaci učit se lipovský jazyk, lidé staršího věku ho zapomínají, protože ho nepoužívají. Bez ohledu na to, že Lipovci mají dostatečně silnou institucionální podporu, jako je ruská televize, vlastní časopisy, kulturní centrum, církev, nemají motivaci zachránit jazyk kvůli ekonomickým a společenským důvodům. Nevidí žádné výhody v používání ruštiny, znalost mateřského jazyka rodičů a prarodičů nemůže zlepšit ekonomickou situaci mládeže ani status ve společnosti. Hlavním nedostatkem v institucionální podpoře je absence ruských škol. Kromě nich Lipovcům chybí politická strana, která by pomohla sjednotit menšinu, upřesnit její zájmy, mít vyšší status ve společnosti jako maďarská menšina v Rumunsku, která má svou politickou moc.

5.2 Menšiny a stát

5.2.1 Práva menšin

První zmínky o ochraně náboženských menšin lze nalézt v dokumentech Vídeňského kongresu z roku 1815, ve kterých je obsažena ochrana polské menšiny, a dotýká se také postavení křesťanských a židovských komunit. Berlínská smlouva z roku 1878 upravuje

³⁶ tamtéž, s. 77

princip náboženské svobody v Rumunsku.³⁷

První mezinárodní systém na ochranu menšin vznikl po první světové válce, kdy liberalismus navázal na nacionalismus a projevil se v požadavcích na vytvoření svobodných států s rovnými jednotlivci, kteří by měli mít právo na samostatnost. Tento systém stanovil jazyková a náboženská práva příslušníků menšin a nástroje kontroly. Po druhé světové válce převládlo přesvědčení o univerzalitě lidských práv bez ohledu na národnostní, etnickou či rasovou příslušnost jednotlivce. Tím se vytvářelo napětí mezi právy národnostních menšin a lidskými právy. Výsledkem se stalo právo nediskriminace na základě příslušnosti k národnosti, etniku, rase, či náboženské skupině.³⁸

Valné shromáždění OSN přijalo v roce 1992 Deklaraci o právech příslušníků etnických, jazykových, náboženských menšin. Hlavním dokumentem menšinového práva je Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin. Náboženství je tedy uvedeno jako první základní prvek menšinové identity, každý příslušník národnostní menšiny má právo vyznávat své náboženství a zakládat náboženské instituce, organizace, sdružení. Ochrana národnostních menšin založených zejména na jazykové a etnické identitě je upravena ve zvláštních normách, ochrana náboženských menšin staví na náboženské svobodě jako lidskoprávním principu. Základní náboženská svoboda se může z titulu zákazu diskriminace promítnout do soukromoprávních vztahů. Zejména v rámci zaměstnaneckého poměru je třeba zohlednit náboženskou svobodu při povolení účasti na pravidelných modlitbách a obřadech či tradičním způsobu oblékání.³⁹

Schéma vztahů státu k menšinám a jejich příslušníkům:

1. Pasivní metody ochrany
 - a. právní ochrana příslušníka menšiny
 - aa. garance nediskriminace
 - ab. garance specifických práv
 - b. právní ochrana menšinové skupiny
2. Aktivní metody ochrany
 - a. politická participace menšin

³⁷ POSPÍŠIL, I. *Práva národnostních menšin*, Praha: 2006, s. 38

³⁸ POSPÍŠIL, I. *Práva národnostních menšin*, Praha: 2006, s. 39

³⁹ SCHEU, H. *Migrace a kulturní konflikty*, Praha: 2011, s. 31 Rohe, op. Cit., s. 343-349.

- aa. konsociace
- ab. multikulturní integrace
- b. formy autonomie⁴⁰

Návrh zákona o postavení menšin v Rumunsku:

V roce 2005 byl tento zákon předložen Odborem pro interetnické vztahy⁴¹. Nabízí komplexní úpravu dané oblasti, důraz je kladen zejména na tzv. kulturní autonomii⁴². Tento návrh výslovně zakazuje jakýmikoliv přímými či nepřímými opatřeními modifikovat etnické složení obyvatelstva v oblastech tradičně obývaných menšinami a měnit hranice územněsprávních celků v neprospěch menšin, zaručuje právo na vzdělání v mateřském jazyce na všech stupních škol, dále právo zakládat vlastní kulturní zařízení finančně podporované státem, právo na získávání informací v mateřském jazyce (prostor ve veřejnoprávních médiích, možnost zakládání soukromých sdělovacích prostředků), rovnost a nezávislost vyznání, nařizuje v lokalitách, kde počet příslušníků menšiny přesahuje 20 %, užívání mateřského jazyka v úředním styku včetně označení lokalit, ulic a veřejných institucí.

Příslušníci menšin se mohou před soudy vyjadřovat ve svém mateřském jazyce. Na úrovni místní správy je v některých oblastech možné užívat i jazyky menšin (v praxi jde především o maďarštinu).⁴³

Šatava rozlišuje dvě koncepce představy národa:

1. „Bud’-anebo“: představa národu homogenní pospolitosti, stejný jazyk, kultura, mravy.
2. „Nejen, ale i“: snaha o koexistenci majority a minority, multikulturní koncepce.⁴⁴

Pro ruskou menšinu v Rumunsku je typická druhá koncepce Šatavy, která je založená na koexistenci minority s dominantní společností. Rumunsko není možné si představit

⁴⁰ POSPÍŠIL, I. *Práva národnostních menšin*. Praha: 2006, s. 17

⁴¹ Státní instituce fungující v rámci vlády, přímo podřízená premiérovi, v čele etnický Maďar Attila Markó

⁴² kompetence menšiny rozhodovat o problémech týkajících se kulturní, jazykové a náboženské identity prostřednictvím tzv. národní rady kulturní autonomie příslušné menšiny

⁴³ *Rumunsko*. [online] Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. [cit. 16.02.2015] dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rumunsko/>

⁴⁴ ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin*, s. 17

jako homogenní stát, jehož obyvatelé sdílejí stejnou kulturu a stejný jazyk. 89,5 % populace tvoří Rumuni. Nejpočetnější menšinou jsou občané maďarské národnosti (6,6 % představuje téměř 1,5 milionu lidí), což je dáno historicky. Trianonská mírová smlouva z roku 1920 připravila Maďarsko o celé dvě třetiny předválečné rozlohy Uherska a to se týkalo i Sedmihradsko, které připadlo Rumunsku. V zemi žije také více než půl milionu Romů (2,5 % populace), kteří tak tvoří po Španělsku druhou největší romskou komunitu na světě. To jsou však pouze oficiální čísla. Romové se často ke své národnosti nehlásí a podle odborníků jich tu ve skutečnosti žije kolem dvou milionů, což by odpovídalo vůbec největší romské komunitě na světě. Dříve velmi početná a ve středověku také vládnoucí německá menšina se dnes na celkovém počtu obyvatel podílí už jen 0,3 %. Jsou to převážně Sasové ze Sedmihradsko a Švábové, kteří žijí v okolí Dunaje v Banátu. Dále tu žijí Ukrajinci (0,3 % na severu země), Rusové (0,2 %), na východě v Dobrudži také Turci (0,2 %) a Tataři (0,1 %). V Banátu na jihozápadě země žije bohužel početně se stále zmenšující česká komunita, která čítá v tuto chvíli méně než 4 000 osob.⁴⁵

Každá tato minorita více či méně obohatila rumunskou kulturu svými prvky.

Občas se některé potřeby a požadavky menšin výrazně liší od potřeb většinové společnosti. Jde zejména o náboženské tradice, které jsou vnímány jako cizí prvek. Jak politici a sociologové, tak ve stále větší míře také právníci hovoří o tzv. kulturních konfliktech.⁴⁶

5.2.2 Kulturní konflikt

Walter Kalin člení kulturní konflikty podle tří základních sfér na státní, veřejné a soukromé. Hlavním rysem státních konfliktů je konfrontace jednotlivce s projevy státní moci, ve veřejné sféře vyrovnání odlišných zájmů, jedná se o úpravu veřejně viditelných aktivit jako rozpor mezi náboženskou svobodou a jinými lidskými právy.⁴⁷

Soukromá sféra je místem úzkých mezilidských vztahů.

⁴⁵ Základní informace o Rumunsku [online] [cit. 29.02.2015] dostupné z: <<http://www.mundo.cz/rumunsko/geografie>>

⁴⁶ SCHEU, H. *Migrace a kulturní konflikty*, Praha: 2011, s. 30

⁴⁷ SCHEU, H. *Migrace a kulturní konflikty*, Praha: 2011, s. 240

Velkou roli při řešení kulturních konfliktů hraje mezináboženský dialog. Účelem takového dialogu je porozumění tomu, kdo je jiný, a navázání vztahů založeného na důstojnosti a důvěře. Herald Scheu vymyslel čtyři modely mezináboženských vztahů:

1. Exklusivismus. Znamená, že naše cesta k duchovnímu cíli je jediná možná a kdo po ní nejde, je ztracen. Často je spojen s proselytismem - přetahováním druhých na vlastní víru.
2. Inkluzivismus. Náboženský inkluzivista interpretuje jiná náboženství v doktrinálním rámci, který mu poskytuje jeho vlastní náboženská příslušnost. Jeho vlastní náboženství se mu stává cestou k náboženstvím jiným. Tato cesta je většinou charakterizována hledáním toho, v čem jsou ti druzí podobní jeho vlastní tradici.
3. Pluralismus. Vychází z představy existence jednoho světového náboženství, jehož jsou všechna náboženství světa jen projevy či variantami. Pluralitní model se může jevit jako nejvhodnější pro mezináboženský dialog, neboť přiznává pravdivost všem náboženstvím. V tomto uznání, že každý má svou pravdu, však spočívá i jeho velká slabina.
4. Postpluralismus. Kombinuje výhody všech tří modelů. Poukazuje na rozhodující význam jazykové roviny každé náboženské tradice a jazyka vůbec v sebepochopení a sebevymezení jednotlivců a kultur.⁴⁸

Lipovci se v současné době nesetkávají s žádnými kulturními konflikty, ale z historického pohledu měli v určitých periodách problémy s uznáním a přijetím jejich náboženství. Jde o dobu komunismu, kdy Lipovci byli omezováni v návštěvách kostelů a zvonkohře, která hraje důležitou roli u staroobřadníků - uvědomuje o smrti, svátcích, duchovní službě. Tuto dobu je možné považovat za kulturní konflikt, kdy došlo k nerespektování náboženských tradic Lipovců.

Podle dělení mezináboženských vztahů Heralda Scheua na čtyři základní modely je přístup starověrců v mezináboženském dialogu možné zařadit do třetí skupiny, tedy *pluralismu*. Lipovci velmi respektují jiné varianty náboženství a kvůli tomu nemají žádné konflikty a nesetkávají se s nepochopením příslušníků jiných církví.

Ale ne všechny starověrce je možné zařadit do této skupiny, protože příslušníci jiných církví, jako jsou skopci a molokané, kteří jsou obvykle považováni za sekty, mají úplně jiný přístup k ostatním náboženstvím. Jde o první model navržený Heraldem Scheuem,

⁴⁸ SCHEU, H. *Migrace a kulturní konflikty*, Praha: 2011, s. 243

tedy o *exklusivismus*. Sektanti považují své náboženství za jediné správné, snaží se přitáhnout lidi na svou víru. Kvůli tomu, že nepřijímají a nechápou jiné přístupy, jsou velmi izolovaní. Právě tato izolace často vede k nepochopení „těch druhých“.

5.3 Historické pozadí Lipovců

Lipovci jsou ruští starověrci, kteří nepřijali církevní reformu patriarchy Nikona v 17. století a uprchli do klidných liduprázdných míst, tedy i do dunajské delty, aby se zachránili před pronásledováním. David Scheffel uvedl, že původní motiv izolace staroobřadníků není politický spor, ale důraz na předreformní podobu liturgie.⁴⁹

Cílem reformy ruské církve bylo její sjednocení s řeckou církví. Obrovský vliv na unifikaci řecké a ruské církve měla politika cara Alexeje Romanova, který si chtěl podřídit pravoslavný svět a zbavit ho turecké nadvlády. Se jménem Nikona je spjata církevní reforma opravující a sjednocující staré církevní texty a reglementující náležitosti pravoslavného ritu. Carská vláda spatřující v pravoslaví oporu své moci se postavila celou svou vahou na stranu Nikona a tvrdě postihla ty, kteří reformu odmítali a vnášeli tak do ruské pravoslavné církve rozkol.⁵⁰

Došlo k úpravám svatých knih a obřadů, tradiční kříž o osmi koncích byl nahrazen čtyřramenným křížem, křížování dvěma prsty rituálním používáním tří prstů, místo Izus bylo přikázáno psát Iizus a křest pokropením vytlačil dosavadní trojnásobné úplné ponoření během obřadu.⁵¹ Odpůrci reformy byli prakticky postaveni mimo zákon. Navenek by se mohlo sice zdát, že například v naší době málo srozumitelný spor o to, zda je třeba se křížovat dvěma či třemi prsty, byl opravdu malicherný, šlo tu však o mnohem více, a to zda „odkaz předků“ musí být neměnně zachován, či nikoliv.

Houževnatý odpor stoupců nedotknutelnosti tradice a starého náboženského ritu starověrců, v oficiální terminologii razkolníků,⁵² vůči novotám a oficiální církvi dospěl na jednotlivých místech až k chiliastické extázi, vrcholící hromadným sebeupalováním. Carská moc, která nekompromisně podpořila Nikona, posuzovala však konečný smysl a cíl církevní reformy jinak než ctižádostivý patriarcha. Plně souhlasila s nezbytností

⁴⁹ BUDIL, I. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*, Praha: 1998, s. 176

⁵⁰ ŠVANKMAJER, M. *Dějiny Ruska*, Praha: 1995, s.77

⁵¹ BUDIL, I. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*, Praha: 1998, s. 177

⁵² přívrženec církevní schizmy, starověrec

unifikace náležitostí pravoslavného ritu a posílení vlivu církve. Neměla však nejmenší požadavek na zachování a rozšíření majetku církve a nadřazení autority patriarchy a církve carskému majestátu. Nikon jistě nikoli bez údivu viděl víceméně suverénní postavení nejvyšší církevní vrchnosti katolického světa a nebyl zřejmě vzdálen přání, aby podobného postavení dosáhl i on.

Prchlivý a zcela světsky založený patriarcha narazil však v těchto svých představách na odpor, jemuž nemohl čelit, zejména když vláda obratně využila nejednoty v nejvyšších kruzích pravoslavného kléru a neváhala proti ctižádostivému patriarchovi použít i to, že sám žil spíše jako světský kníže než jako asketický duchovní pastýř. V roce 1666 byl Nikon zbaven úřadu a poslán do vyhnanství.⁵³

5.4 Transformace identity

Lidský názor na svět určuje identitu lidí. Pochopení obrazu světa určité skupiny udává identifikační informaci o této skupině, projevy obrazu světa jsou založené na symbolech, kulturních tématech a kategoriích.⁵⁴

Myšlení a pochopení světa staroobřadníků je možné považovat za tradiční. Tradiční myšlení předpokládá předávání zkušeností předchozích generací s co nejmenší změnou těchto tradic a obřadů. Bez ohledu na to, že v současné době je dostatečně těžké předávat zvyky bez určitých změn, ale část Lipovců, většinou starší generace, pokračuje v životě a práci s pomocí tradičních mechanismů, jako je například poustevna. V Dobrudže se nacházejí dvě poustevny pro ženy a muže - Veivodina a Uspenia, a to v komunitě Slava Cercheza. V ženském kláštře Veivodina žije 13 žen, mají tam letní a zimní kostel, velkou zahradu. Hlavní pýchou tohoto klášttera jsou ikony ze 12. století, které Lipovci přivezli z Ruska. V mužském kláštře Uspenia žije 7 mužů, dříve tam měli i dobytek, ale v současné době jim zbyla jen zahrada. Tento klášter je významný svými svatými knihami ze 16. století a ostatky svatých mučedníků Gavedaju a Kazadoji. „*Víc než 1700 let těm ostatkům svatých, oni byli postiženi ve věku 14 nebo 15 let kvůli své víře*“ - duchovní klášttera Maxim.

V těch klášttech Lipovci připravují jídlo z toho, co pěstují sami, jako to bylo před 300

⁵³ ŠVANKMAJER, M. *Dějiny Ruska*, Praha: 1995, s. 78

⁵⁴ KARLOVÁ, J. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, Praha: 2013, s. 19

lety. Žádné „nové“ potraviny nejedí. Nejpopulárnějším jídlem je polévka *ščiči*⁵⁵, preferují velmi jednoduchou stravu.

V současné době vzniká dilema, jestli etnické vyložení lipovanské kultury mění představu o identitě starověrců, kde ve struktuře sebeurčení původně převládá náboženská příslušnost nad etnickou. S postupem času se tradice a zvyky mění, archaické myšlení Lipovců se transformuje a přibližuje myšlení moderní civilizace a obrací se od základních náboženských axiomů určujících původní identitu Lipovců k věcem světským. V současné době jde o zachování více etnických tradic než náboženských. Na otázku o kultuře starověrců jen jeden dotazovaný odpověděl: „*Kultura pro nás je víra, nic jiného nemáme*“. Ten člověk ani neřekl svoje jméno, stal se pro výzkumníka obrazem pravého staroobřadníka, jací byli před 300 lety, bez důrazu na tradiční oblečení nebo na národní umění, jen náboženství.

⁵⁵ (rus. щи) tradiční ruská zeleninová polévka

6. Praktická část

Tato část bakalářské práce je založená na vlastním výzkumu. První podkapitola je věnovaná skupinám Lipovců s ohledem na historii jejich vzniku a dělení. Druhá popisuje složky jako: jazyk, národnost a tradice tvořící etnickou identitu Lipovců. Další dvě podkapitoly uvádějí nejsložitější periody života této minority a lokační diferenciaci staroobřadníků. Poslední se soustřeďuje na obecné generační situace.

6.1 Skupiny Lipovců

6.1.1 Popovci a bezpopovci

Následkem státního pronásledování se stalo to, že starověrci zůstali bez biskupa. Duchovní mají právo světit jen biskupy, takže nastala složitá situace, kdy někteří starověrci odmítli přijmout nikonské duchovenstvo, protože ho považovali za heretické, a proto zůstali bez duchovenstva. Říká se jim bezpopovci.

Jiná část starověrců naléhala na nutnost přijetí novověrcí duchovních s podmínkou jejich odmítnutí reforem patriarchy Nikona. V důsledku toho mezi popovci převládala zkušenost přijetí duchovních přes pomazání. Za doby vlády cara Nikolaje I. se situace bezpopovců v Rusku zhoršila, vláda se rozhodla je vykořenit. Jako odpověď na pronásledování bezpopovců se zrodila myšlenka o založení starověrské biskupské katedry mimo Rusko. V roce 1846 v Bělokrinickém klášteře⁵⁶ se nacházel bývalý bosensko-sarajevský metropolita Řek Amvrossij, který souhlasil s připojením se ke starověrcům přes pomazání. Tím pádem v Bílé Krinice od té doby zavládla církevní hierarchie.

Zůstali i tací, kteří považovali přijetí metropolity Amvrossie za svatokupectví. Těm se říká beglopopovci. „*Rumunsko pro nás koupilo tohoto duchovního, nazýval se Boží matkou kadynou*“,⁵⁷ - Pimon, pracovník v beglopopové církvi. Oni nepřijali bělokrinickou hierarchii a stihli získat svou jen v roce 1923, tomu se říká Novozybské

⁵⁶ V 19. století vesnice Bílá Krinice patřila Rakousko-Uhersku a pak Rumunsku

⁵⁷ (*Rum. Cadâna*) Odaliska, byla otrokyně v sultánově paláci v Osmanské říši, která sloužila sultánovým ženám

vyznání⁵⁸, jehož hlavou se stal Alexandr Kalinin.

Rozdělení starověrců je mezi sebou přivedlo ke vzdorování a špatným vztahům. Nebylo možno se ženit nebo se mezi příslušníky jiných církví jakkoli přátelit. „*Moji rodiče mě zavrhli, když jsem se vdala za muže, který patřil do beglopopové církve*“, - babička Paša. „*Toto mezi námi byla opravdu válka*“, - Jahen Kornej. Jediným rozdílem bylo to, že příslušníci popovské církve měli církev, ve které se konala zvonkohra, jež oznamovala svátky i smrt. Příslušníci beglopopové církví fakticky církev neměli, jen *modlitebny*.⁵⁹

6.1.2 Chatnici

Ale jsou tu i ti, kteří ani ve 20. století nepřijali popa z Ruska, těm se říká *chatnici*, je to druh bezpopovského směru. Modlí se doma a veškeré svaté obřady provádějí sami doma. „*Chatnici nepřijímají cizí jídlo, nádobí mají vždy vše svoje vlastní*“, - duchovní otec Kornelij.

V současné době už v Dobrudže chatnici nejsou, zbývají jen vzpomínky na ně, a to většinou negativního charakteru. „*To není možné provádět svátosti sami, to znamená, že vůbec nemají žádných náboženských obřadů*“. - duchovní otec Doriment.

6.1.3 Skopci

Kromě církve popové a bezpopové je ve městě Tulcea církev skopcová. Skopci jsou ruští starověrci, kteří považují kastraci za boj s vlastním tělem, za spasení duše. Skopci se nemodlí k ikonám Lipovců, mají svoje vlastní a jiné odmítají. Ve městě Tulcea zůstalo jen několik rodin skopců, většinou žijí v Rusku. Je to velmi uzavřená skupina, která nepřijímá nikoho ani do své církve, ani do svého života.

Nepodařilo se ani dostat se dovnitř skopcové církve, ani seznámit se se zástupci sekty. Skopci preferují izolaci, což je vidět na příkladu jejich církve, jejíž okna jsou zatlučena a sama je zahrazená plotem.

⁵⁸ rus. Novozybskoje soglasie

⁵⁹ místa pro modlitby

6.1.4 Molokané

Další skupinou jsou molokané. Název molokané pochází od zvyku pít mléko v době půstu, což je zakázáno u pravoslavných křesťanů. Sami molokané jsou si jisti, že mají původ od Svatého písma, kde svatý Petr řekl: „*Oblibte si slovesné mléko*“⁶⁰.

Druhý název molokanů je duchovní křesťané. Tento název zdůrazňuje, že smysl života není v těle, ale v duchu. Název duchovní křesťané má původ také ve Svatém písmu. V období carského Ruska byli molokané považováni za nejhorší heretiky. Neuznávali jakékoliv ikony ani křížky, kromě toho molokané neschvalují úctu k svatým, odmítají církevní hierarchii, nejedí vepřové maso a nepijí alkohol.⁶¹ Kromě toho molokané odmítají církevní svátosti, dávají přednost jen duchovním svátostem, které nijak nevztahují k tělu. Odmítají církev a chrámy, protože jsou vytvořeny lidskýma rukama a mají přímý vztah k tělu. Bohoslužba u molokanů se koná v domech členů komunity a je založená na četbě Bible. Uprostřed pokoje se staví stůl, po levé straně jsou lavičky pro ženy, po pravé straně pro muže.

Podle různých názorů dotazovaných a metody sněhové koule výzkumníci zjistili, že molokané v Dobrudže ještě před rokem byli, ale nepodařilo se je ani potkat, ani zjistit, jestli tam stále jsou. Podle slov Andreje Ampleeva zástupce molokanů odjel do Lotyšska.

6.2 Etnická identita

6.2.1 Jazyková situace

Oficiálním jazykem země je rumunština, východorománský jazyk příbuzný např. s francouzštinou, italštinou, španělštinou a portugalštinou. Původ rumunštiny je ovšem třeba hledat u latiny, jazyka Římské říše. Je to jediný románský jazyk ve východní Evropě, který však také vstřebal slovanské vlivy – ze slovanských jazyků pochází asi

⁶⁰ slovesné mléko zde *slovo Boží*

⁶¹ *Duchovní křesťane molokané*, [online] PETROV, S. [cit.29.02.2015] dostupné z: <<http://www.molokan.narod.ru>>

20 % jeho slovní zásoby. Menší vliv na něj měla i řečtina, turečtina, maďarština a němčina. Rumunština je oficiálním jazykem nejen v Rumunsku, ale také v Moldavsku (byť tam je označována za moldavštinu) a v srbské autonomní oblasti Vojvodina. Rumunsky mluvící komunity bychom našli i na Ukrajině (Černivci a Oděsa), v Bulharsku, Maďarsku a samozřejmě také v zemích, kam míří rumunští emigranti (Itálie, Francie, Španělsko, Portugalsko, Spojené státy, Kanada, Izrael...). Dále se rumunština používá při bohoslužbách na mnišské hoře Athos. Druhým nejrozšířenějším jazykem v Rumunsku je maďarština, která je rodným jazykem pro 6,7 % obyvatel, třetím potom romšтина (1,1 %). V Rumunsku tradičně mluví poměrně hodně lidí francouzsky, ale u mladých lidí v poslední době převládla angličtina. Němčina se vyučuje mnohem méně, a to hlavně v Transylvánii, která dlouho patřila k Rakousko-Uhersku.⁶²

Obecná lingvistická situace Lipovců

Ve většině případů jde o koexistenci dvou jazyků: rumunského a staroruského. „*Pokud jeden z jazyků neumíš, tak v životě nepochopíš, oč jde, jedno slovíčko z rumunštiny, jiné z ruštiny*“, - babička Paša, vesnice Slava Rusa. Když Lipovci mluví s Rusy, tak se snaží používat jen ruštinu, ale často dovolují volné přecházení mezi dvěma jazyky. Stupeň tohoto přecházení záleží na vesnicích.⁶³

Lipovský jazyk

Lipovská komunita v Rumunsku používá 3 jazyky: lipovský, staroslovenský a ruský. Za lipovský jazyk se považuje staroruština. Lipovským jazykem mluví lidé staršího věku většinou na vesnicích, kde se jazyk zachovává mnohem snadněji než ve městech. Lipovský jazyk ve městě je hodně adaptován na jazyk rumunský, lidé ho už zapominají a mládež nemá zájem a motivaci se ho naučit. Speciální školy neexistují,

⁶² *Základní informace o Rumunsku* [online] [cit. 29.02.2015] dostupné z: <<http://www.mundo.cz/rumunsko/geografie>>

⁶³ viz. Kapitola 6.4

natož každodenní vzdělávací zařízení. „*Používáme lipovský jazyk jen v církvích, doma a v našem centru, žijeme v latinském státu a už opravdu zapomínáme na svůj mateřský jazyk.*” - Andrej Ampleev, zástupce lipovské komunity v Rumunsku. „*Odešli jsme z Ruska v době formování veršového systému, v době formování ruské slovesnosti, proto mluvíme jen dialektem.*” - babička Irina.

Staroslovenský jazyk

Staroslovenský jazyk je církevní jazyk, který se používá v liturgii, v současné době neexistují nedělní školy, ale probíhá výuka o prázdninách, kdy všichni zájemci mají možnost se učit staroslovenský jazyk, kaple a žaltář. Učitelem je ten, kdo zná písemky, azbuku, knihu žalmů. „*Děti doma většinou mluví rumunsky a v náboženství se používá staroslovenština, vychází to tak, že jsou Rumuni, kteří umí staroslovenštinu*”, - duchovní otec Kornelij.

Ruský jazyk

Současnou ruštinu se mají Lipovci možnost učit v Lipovském centru, kde se setkávají zájemci různého věku a kromě jazykové výuky pořádají i poetické večírky a koncerty. „*Provádíme výuku v našem centru o víkendu od 10 hodin do 13 hodin, bohužel ještě nemůžeme vytvořit ruský mluvící třídy ve středních školách. Máme 2 dětské skupiny od 4 do 7 let a od 7 do 13 let.*” - Andrej Ampleev. Hodně aktivit spojených s podporou ruského jazyka se koná v Rumunsku, například na severu státu se každý rok koná festival ruské poezie, také soutěž z ruského jazyka. „*Naše děti jezdí na tábory do Moskvy a Petrohradu, jsou i tací, kteří nastupují na vysoké školy v Rusku, jako třeba dcera duchovního otce.*” - Andrej Ampleev.

V první polovině 20. století Lipovci žijící v Rumunsku ani neuměli rumunský jazyk. V obchodech, na trzích - všude mluvili ruským jazykem, rovněž na vesnicích i ve městech. I když rumunský jazyk uměli, tak měli ruský přízvuk. „*Jsem nikdy nemluvila s maminkou rumunsky, doma jsme Rusové. Moje babička rumunský jazyk ani neuměla, přitom žila ve městě, ne na vesnici*”. - Andrej Ampleev. V současné době se situace

změnila, mládež se učí ruský jazyk jako cizí, a to většinou Lipovci, a kdo ještě umí svůj mateřský jazyk, ten má rumunský přízvuk. „*Já si myslím, že není to problém, že naše děti mluví rumunským jazykem, všichni žijeme v Rumunsku, jsme občané Rumunska, ale každý dodržuje svého. Když člověk opravdu miluje svůj národ, svůj etnikum, tak určitě bude umět i jazyk jako moje děti. Ony žijí mezi Rumuny, ale umí ruský jazyk a jsou pyšné na svůj původ.*“ – babička Irina.

Nedostatek učitelů

Co se týče problémů spojených s učiteli, tak ty jsou na vesnicích, ale ve městě Tulcea a právě v Rusko-lipovském centru nejsou žádné problémy s nedostatkem učitelů kvůli tomu, že ruský jazyk se učí jen Rusové. Sami Rumuni nemají zájem o ruštinu jako o vedlejší cizí jazyk, učitelé ruského jazyka mají práci jen v Rusko-lipovském centru.

6.2.2 Svátky a tradice

Situace s koexistencí dvou jazyků se zrcadlí ve folklóru, tradicích, zvycích. Lipovci často přejímají rumunské zvyky podobně jako i Rumuni ruské. Příkladem se může stát nošení amuletů *martišor*⁶⁴ prvního března jako symbolu jara. „*Nemáme nijaký sakrální význam, jako Rumuni mají pro tento amulet, jen tak formálně, symbol jara*“, - babička Irina.

Druhým příkladem převzetí prvků rumunské kultury je koleda 25. prosince. „*Děti ruské i rumunské chodí spolu po domech v tento večer. Já říkám: Já se omlouvám, děti, přijďte ke mně až 7. ledna*⁶⁵“. - babička Irina.

Dalším příkladem může být velikonoční pohoštění. Lipovci pečou kromě tradičního ruského mazance ještě i *cozonac*⁶⁶. V některých rodinách slovo pascha mazanec úplně přestalo existovat, děti znají tento mazanec jako *cozonac*. „*Paschu*⁶⁷ *pečeme jen na Velikonoce a důležité je to, že ji posvěcujeme v církvích. Cozonac pečeme nejen na*

⁶⁴ rum. *Mărțișuș* od názvu měsíce *marș* (český březen) tradiční rumunský amulet

⁶⁵ staroobřadci slaví vánoce podle gregoriánského kalendáře 7. ledna

⁶⁶ rumunský tradiční velikonoční chléb

⁶⁷ tradiční ruský mazanec

Velikonoce, ale i na Vánoce, třeba. Pascha je malý kulatý chléb a cozonac je takový protáhlý velký ve formě copu. “- babička Irina.

Křtiny

Dítě staré maximálně osm dnů se křtí v církvi, matce je tam vstup zakázán, protože se považuje za nečistou až do 40 dnů po porodu. Dítě přinášejí do církve kmotři, kteří jsou rodiči vybraní z nejbližšího okolí. Křtiny se provádějí obvykle v neděli. Duchovní otec ponoří dítě do posvěcené vody třikrát, modlí se a pak po osm dnů života musí dítě nosit křížek na krku. Po svátosti se v domě dítěte provádí oběd, kterého se mohou zúčastnit jenom nejbližší příbuzní, rodiče a kmotři. Dětem se dávají jména podle kalendáře, to znamená, že se dávají jména svatých, kteří se narodili v ten samý den. Po 40 dnů od porodu má matka chodit do církve, modlit se a dělat 15 až 20 zemských poklonů, aby pak mohla dostat odpuštění za své hříchy. Dům, kde proběhl porod, se také považoval za nečistý, do křtin tam nikdo cizí neměl být. Po křtinách má jáhen dům posvětit.

Rumuni, kteří si vzali Lipovce a konvertují do lipovské víry, mají provést pomazání - svátost k prohloubení zasvěcení. Týká se to katolíků, protestantů a příslušníků jiných církví.

Manželství

Manželství je jednou ze sedmi svátostí vedle křestu, svátosti nemocných, eucharistie, svátosti smířených, biřmování a kněžství. Sňatek se má konat v neděli nebo v pondělí, nikoliv v pátek nebo v sobotu, protože uzavření manželství v pátek a sobotu se považuje za hřích. Lipovci uzavírají manželství co nejdříve po seznámení. Když se novomanželé chtějí vzít, dívka daruje ženichovi kapesník, který má nosit na pásku až do svatby. Šaty nevěsty mají být bez výstřihu, jednoduché. Svátek začíná tím, že příbuzní ženicha jdou k příbuzným nevěsty a zpívají třikrát „*boží udělej milost*“, aby byli vpuštěni do domu. Potom příbuzní ženicha mají nevěstu koupit, považují ji za

zboží, které ženich jako kupec má dostat. Ženy, které umí zpívat, zpívají svatební písničky, které jsou povolené jen v manželství, jinak jsou považované za hřích. Po vykoupení nevěsty jdou všichni spolu do kostela, ženich a nevěsta mají v rukou ikony a maminka nevěsty nese chléb. Duchovní otec se od začátku ceremonie ptá, jestli se berou kvůli lásce a nemají žádný jiný důvod. Rodiče a příbuzní už tam nemají být. Duchovní otec vypravuje novomanželům, jak se mají chovat, jak mají važit si svůj manželský svazek. Po ceremonii má pár obejít církve třikrát s modlitbou. Ženich se má poklonit nevěstě a nevěsta se má na kolenou poklonit bohu. Od té doby už má žena nosit kičku a dvě kosy místo jedné, je to znak, že už je manželkou. Dříve Lipovci odmítali občanský sňatek, dávali přednost jen církevnímu, razítko v pasu považovali za ďábelské, ale v současnosti uzavírají jak církevní sňatek, tak i občanský. Dříve bylo zakázáno tančit, pít alkohol na svatbě, ti, kteří se vzepřeli tomuto pravidlu, měli dělat zemské poklony na veřejnosti.

6.2.3 Národnost

Dalším úkolem bylo dozvědět se, za koho se sami Lipovci považují. Mínění jsou odlišná. Příslušníci kdysi bezpopové církve se považují za Rusy. „*Jsme Rusové, přišli jsme sem z Ruska, jen tady nám říkají Lipovci*“, - Pimon. Bezpopovci přijali ruského duchovního a jsou velmi orientováni na Rusko. Ruský jazyk ovládají skvěle. Děti jezdí do Ruska za vzděláním, tedy studovat vysoké školy, nebo za prací a kulturou. Naopak popovci sami sebe radí spíše ke starému Rusku. Současné Rusko a ruský jazyk jsou pro ně již cizí.

6.3 Nejlepší a nejhorší období pro minoritu

Lipovci utekli na deltu Dunaje v 17. století, která byla součástí Osmanské říše. Turci jim dovolili dodržovat jejich náboženství a stavět církve jen s podmínkou, že nebudou mít vyšší mešity. V tuto dobu byli Lipovci spokojeni a to trvalo až do 19. století. V letech 1877-1878 se odehrávala rusko-turecká válka. Důsledkem bylo připojení delty Dunaje k Rumunsku, proto tam začali přijíždět Rumuni, a tím pádem se populace Lipovců zkrátila v procesu asimilace. Počet lipovsky mluvících se zmenšil.

6.3.1 Období druhé světové války

Výrazným příkladem úpadku jazyka a složitého období pro minoritu je období druhé světové války. „*Museli jsme bojovat proti Rusům, to pro nás byla opravdu strašná situace*”, - jáhen Kornej. Ve městě Tulcea měli Lipovci svoje ghetto, kde museli nosit židovské hvězdy. Ve školách děti nesměly mluvit rusky. Učitelé museli upozornit na děti, které mluvily rusky, a poté se děti musely podrobit tělesným trestům.

6.3.2 Období komunismu

Všichni respondenti se shodli, že opravdu špatná situace nastala v době komunismu. „*Bylo nám povoleno chodit do kostela jen v určité době*”, - babička Irina. Je to část úpadku ruského jazyka. Jakýkoliv náznak ruského národa byl považován za hanebný čin. Jediná ruská škola byla zavřena. „*Já jsem jako chlapec odmítal mluvit rusky, všem jsem říkal, že jsem Rumun, být Rusem bylo ostudné*”, - Vasilij Suhov.

6.3.3 Současná doba

Podle názorů respondentů může být považována za obtížnou i současná doba. Po vstupu Rumunska do Evropské unie a otevření státních hranic mládež migruje do Itálie nebo Španělska, kde se snadněji shání práce a kde zakládají internacionální rodiny a tím ztrácejí svůj jazyk a kořeny. „*Mládež už u nás nenajdete vůbec, všichni odjíždí kvůli penězům a farnost se zmenšuje*”, - duchovní otec.

Nikdo z respondentů si nepřipadal nikdy diskriminován za svou lipovskou minoritu. Naopak všichni respondenti odpověděli, že cítí obrovskou podporu od státu a za to jsou velmi vděční. V této etnicky pestré oblasti se mezi etnickými minoritami vytvořila jakási rivalita o lepší koncert či vzdělávací centrum. Zájmem každé skupiny je co nejefektivněji utratit peníze, které obdržely od státu na podporu a vývoj. „*Stát se snaží opravdu ze všech sil pomáhat naší komunitě, naše centrum je toho důkazem. Například na stavebnictví bylo utraceno 250 tisíc euro*”, - Andrej Ampleev zástupce lipovské komunity a bývalý starosta města Tulcea

6.4 Srovnávací analýza mezi vesnicemi

Dalším cílem bylo udělat srovnávací analýzu mezi vesnicemi s převážně ruským národem a vesnicemi s pestrým národnostním zabarvením. Navštívili jsme tři vesnice, a to Mahmudia, Slava Rusia a Slava Cercheza.

6.4.1 Mahmudia

Podle oficiálních statistik bydlí ve vesnici Mahmudia přibližně 10 % Lipovců. Jsou si velice blízcí s rumunským národem, umí perfektně rumunsky a mají mezi sebou dobré vztahy. V současnosti dochází k mnoha mezinárodním manželským svazkům, které vedou k pronikání rumunského jazyka a kultury a i církve. *„Moje dítě bylo pokřtěno v rumunské církvi. Popravdě mohu potvrdit, že já osobně chodím do rumunského kostela, protože můj manžel je Rumun”*, - Aksinja. Bez ohledu na to, jak obrovský vliv mají Lipovci v Mahmudii na rumunskou kulturu (ve vesnici jim patří 2 církve), je to důkazem toho, že výjimečnost této etnické skupiny je založena na náboženství.

6.4.2 Slava Cercheza

Vesnice Slava Cercheza se nachází 36 km od města Tulcea a je součástí stejnojmenné komunity spolu s další vesnicí Slava Rusia.

Ve vesnici Slava Cercheza je opačná situace než ve vesnici Mahmudia. Bydlí zde přibližně 95 % Lipovců, kteří mají dominantní postavení. Rumuni jsou velice asimilováni k ruskému obyvatelstvu. *„Když jsem začínala mluvit s Rumuny rumunsky, ptali se mě: „Proč mluvíš cizím jazykem? Mluv v našem!”*, - babička Irina. Mimo jazyka Rumuni převzali i tradice, oblečení nebo dokonce církevní obřady. *„Často se stává, když si Rumun bere Lipovanku, oni jdou uzavírat sňatek do lipovského kostela”*. babička Irina.

6.4.3 Slava Rusia

Slava Rusia se nachází ve vzdálenosti 39 km od města Tulcea a je součástí komunity Slava Cercheza spolu s vesnicí Slava Cercheza.

Situace je tam mnohem složitější, Lipovců tam je kolem 45 %. Tato oblast je kopcovitá krajina a Rumuni s Lipovci jsou odděleni kopcem, v důsledku čehož mezi nimi vznikají špatné vztahy. „*Bavíme se s nimi, ale nelíbí se nám*”, - babička Paša. Lipovci ve vesnici Mahmudia většinou mluví rumunsky, ale starorusky už zapomínají, zato v Slava Cercheza Lipovci mluví skvěle v staroruštině a v Slava Rusia umí moderní ruský jazyk kvůli tomu, že mají ruské televize.

Tabulka 2. Jazyk Lipovců ve vesnicích

	Mahmudia	Slava Rusia	Slava Cercheza
Počet Lipovců %	10 %	45 %	95 %
Převládající jazyk	rumunský	ruský	staroruský

Zdroj: vlastní zpracování

6.5 Generační rozdělení Lipovců

Podle věku lze Lipovce rozdělit do tří skupiny: do 25, do 50 a starší generace. Lépe zachovávají etnickou identitu lidé staršího věku a především na vesnicích s převládajícím počtem lipovského obyvatelstva. Těmto lidem zbyly ještě tradice a církevní obřady, které dodržují. Rádi navštěvují kostel, nosí tradiční oblečení, připravují ruská jídla. Lipovci středního věku zažili složité období komunismu v dětství nebo v době puberty, což je hodně ovlivnilo. Málokdo z nich umí mluvit rusky a všichni, koho výzkumníci potkali, rozumí ruskému jazyku. Je to kvůli tomu, že sami odmítli považovat sebe za Rusy v době úpadku popularity ruské identity. Většina žen si vzala Rumuny. Děti ze smíšených manželství představují třetí generační skupinu Lipovců. Narodil od svých rodičů většina z nich má zájem o ruský jazyk a svoje kořeny, učí se ruský jazyk a považují sami sebe za Rusy. Tomu se říká *efekt třetí generace*. Důkazem toho se stala aktivita mládeže při pomoci výzkumníkům v získání informací o Lipovcích.

Ta mládež, která odjíždí do jiných států, ještě snadněji zachovává svou identitu. „*Můj synovec odjel do Itálie a chodí s Italkou, v létě přijedou k nám a budou se brát v našem kostelu*“. - babička Irina. V Itálii v Turíně vybudovali svou církev, je to důkazem znovuzrození lipovské identity. „*Tady u nás vnoučata nechtěla se učit ruský jazyk, ale když se přestěhovala do Španělska, tak začala mluvit rusky*“, - babička Paša.

Tabulka 3. Generační rozdělení Lipovců

	do 25 let	do 50 let	starší
etnické povědomí	znovuzrození	odmítání	zachování
jazyk	učí se jako cizí	nemluví, ale rozumí	smíšený s rumunštinou
náboženství	ortodoxní/ateisté	ortodoxní ⁶⁸	staroobřadníci

Zdroj: vlastní zpracování

⁶⁸ chodí do rumunských pravoslavných kostelů a dodržují rumunské náboženské tradice

7. Závěr

Bez ohledu na to, že téměř před 300 lety donutilo Rusko Lipovce opustit jejich rodnou zemi, Lipovci dokázali zachránit vlastní kulturu, tradice a jazyk, nezapomněli na svůj původ a i dnes o Rusku mluví s láskou.

Návštěva delty Dunaje je podobná stroji času. Výzkumníci zde objevili malé Rusko, ve kterém se mnoho aspektů kultury uchovalo lépe než v současném Rusku. Velká část Lipovců žije jako Rusové před 300 lety. Poznáme to právě podle oblečení, domů, nebo nábytku. Také náboženství hraje mnohem důležitější roli ve srovnání se současným Ruskem. Lipovci dodržují ruské tradice a předávají je dalším generacím. Učí své děti ruštinu, různé národní pohádky, ruskou literaturu a poezii. Kromě toho se rádi dívají na ruskou televizi nebo jezdí do Ruska na dovolenou.

Rumunsko však také považují za rodnou zemi. V Rusku mají kořeny, ale Rumunsko je pro Lipovce zemí, která je přijala jako národ, tato země jim poskytla domov, ve kterém žijí již několik století. Dnes jsou Lipovci velice vděční Rumunsku i za podporu menšiny. Lipovce v podstatě můžeme považovat za národ, který má dvě vlasti.

Bohužel v poslední době odjíždí mládež kvůli ekonomické situaci v Rumunsku do vyspělejších zemí, a to zejména kvůli pracovním příležitostem. Tento trend se dotkl i Lipovců, kteří také nechávají své rodiny kvůli práci v zahraničí. Jiní odjíždějí z vesnic a malých měst například do Bukurešti. Mnoho z nich se vdává či žení s představiteli jiných národností. Postupně se ztrácí význam ruského jazyka a tradic. Ve smíšených manželstvích děti často nemluví ruštinou a ani nechodí do lipovské církve, čímž se snižuje vliv náboženství na mladou generaci. Ale jsou také lidé, kterým není lhostejné, kdo jsou a odkud jsou, naopak podporují rozvoj ruské menšiny v Rumunsku, opravdu milují svůj jazyk a s láskou ho předávají svým dětem. Pokud takoví lidé stále jsou, není nic ztraceno: *„Pokud tu jsme, žijeme a máme tendenci zachránit jazyk, kulturu a tradice, zachráníme je. Vše záleží jen na nás.“* – babička Irina.

V současné době vzniká dilema, jestli etnické vyložení lipovanské kultury mění

představu o identitě starověců, kde ve struktuře sebeurčení původně převládá náboženská příslušnost nad etnickou. Jinými slovy se náboženská kultura mění na etnickou. V budoucnu bude vidět, jak se tyto procesy budou vyvíjet a jak budou přeměňovat konzervativní náboženskou kulturu na kulturu, která se snaží zachovávat své etnické odlišnosti s postupným odloučením od základních postulátů.

Seznam použitých zdrojů:

Tištěné zdroje:

1. BUDIL, Ivo T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*, Vyd. 3. Praha: TRITON, 1998. S. 176,177
ISBN: 80-7254-001-7
2. ELIADE, Mircea. *Obrazy a symboly*, Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2004. S. 36
ISBN: 80-722-6902-X
3. ERIKSEN, Thomas H. *Etnicita a nacionalismus*, Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012, s.38, 68, 69
ISBN: 978-80-7419-053-7
4. GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur*, Vyd. 1., Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. S.106
ISBN: 80-85850-89-3
5. HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*, Vyd.1. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2009. S. 230, 240, 248
ISBN: 978-80-7419-010-0.
6. KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*, Červený Kostelec: Mervart, 2013. s. 19, 41, 55
ISBN: 978-80-7465-076-5
7. MURPHY, R. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, 1. Vyd., Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. S. 38
ISBN: 80-85850-53-2
8. POSPÍŠIL, Ivo. *Práva národnostních menšin*, Praha: Eurolex Bohemia, 2006. S.17, 21, 38
ISBN 80-86861-97-X
9. SCHEU, Herald. *Migrace a kulturní konflikty*, Vyd. 1, Praha: Auditorium, 2011. S. 30, 240, 243, 343, 349
ISBN: 978-80-87284-07-0
10. ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin*, Vyd. 2., Praha: Sociologické

nakladatelství, 2009. S.17,33,40,63,77,83

ISBN: 978-80-86429-83-0

11. *Russkie staroobryadci jazyk, kultura, istoria*. Čeboksary: 2008, s.155

ISBN:978-5-9551-0258-0

Internetové zdroje:

12. *Rumunsko: z historie ruských Lipovan* Stranitsy prošlogo (Страницы прошлого) [online] IVANOV, Fanika. [cit. 10.01.2015] dostupné z: <<http://www.info.jinr.ru/~jinrmag/win/2002/5/rym5.htm>>
13. *Lipovan Russians community in Romania*. [online] crlr.ro © 2015 [cit.16.02.2015] dostupné z: <<http://www.crlr.ro/religion.html>. >
14. *Duchovní křesťane molokané* .[online] PETROV, S. [cit.29.02.2015] dostupné z: <<http://www.molokan.narod.ru>>
15. PLAAT, Jaanus. Russian old believers and edinovertsy in Estonia and their monasteries, churches and houses of worship. *Regional Review/Regionalais Zinojums*. 2011, Issue 7, p. 79-92. 14p. Dostupné přes databázi EBSCO.
16. *Rumunsko*. [online] Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. [cit. 16.02.2015] dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rumunsko/>
17. *Structura Etno-demografică a României*. Centrul de resurse pentru diversitate etnoculturala [online]. 2002 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: http://www.edrc.ro/recensamant.jsp?regiune_id=503&judet_id=761&localitate_id=762

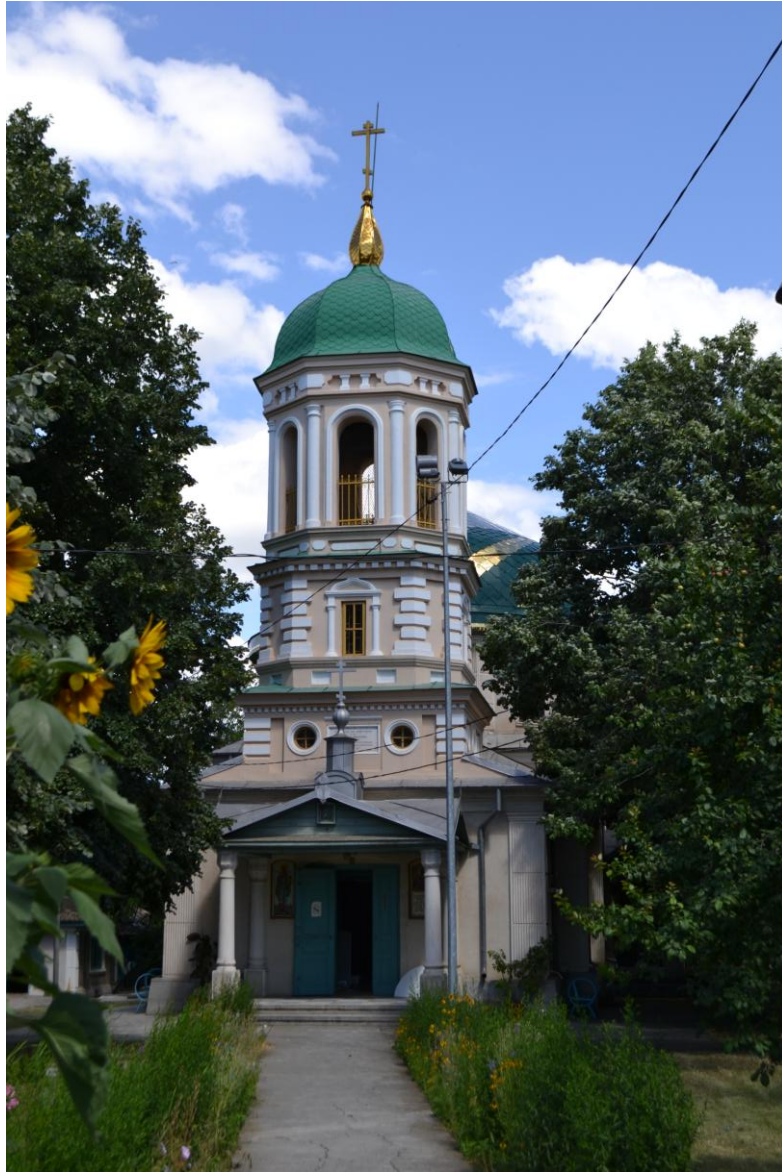
18. *Základní informace o Rumunsku*. [online] [cit. 29.02.2015] dostupné z:
<<http://www.mundo.cz/rumunsko/geografie>>

Přílohy

Č. 1 Duchovní otec Kornelij

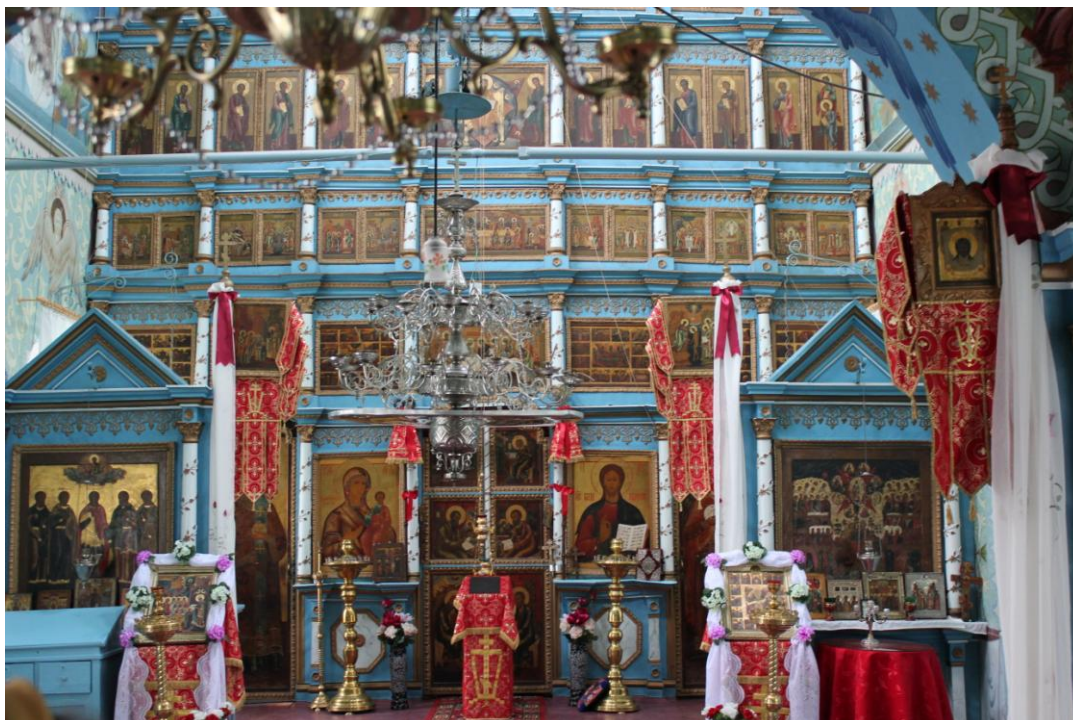
Č. 2 Církev s popem ve městě Tulcea

Č. 4 Babička Irina z vesnice Slava Cercheza

č.5 Vnitřní zařízení ženského kláštera

č. 6 Mužský klášter Uspenia

